ומקרקיש ליה זוזי וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה ת"ר [א]האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין הרי הוא בן חורין הרי הוא בן חורין אעשנו בן חורין רבי אומר קנה וחכ"א [ב]לא קנה א"ר יוחנן [ג]וכולן בשטר: ת"ר [ד]האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתונה לפלוני הרי היא שלו הרי היא שלו אתננה לפלוני (א) ר"מ אומר קנה וחכ"א [ה]לא קנה א"ר יוחנן [ו]וכולן בשטר ת"ר [ז]האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב לי ולא נתן לי [ח]הודאת בעל דין כמאה עדים דמי [ט]האומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר [י]כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי מי אוכל פירות רב חסדא אמר נותן אוכל פירות ורבה אמר משלשין את הפירות ולא פליגי [כ]הא באבא הא בברא: **מתני'** [ל]עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושיחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו רבן שמעון בן גמליאל אומר [מ]אינו כותב אלא משחרר: **גמ'** עבד שעשאו רבו אפותיקי ושיחררו: מי שחררו אמר רב רבו ראשון שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני כדרבא דאמר רבא [ו][נ]הקדש חמץ [ס]ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד אלא מפני תיקון העולם שמא ימצאנו בשוק

ויאמר

ומקרקיש ליה. עבדא: **זוזי.** דבר מועט לינוקא ולא יטרכו ב"ד לכופו שהוא ישחררוהו מדעתו בשביל זוזי. ובלאו קרקושי זוזי לא אפשר דינוקא לאו בר כפייה הוא ואפוטרופסין אין רשאין להוציא עבדים לחירות ולא לחוב ליתומים כדאמרינן בהנזקין (לקמן דף נב.) ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין כדתנן (לקמן דף נט.) הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלים ואפוטרופוס מוקמינן לעיין בתקנתו לשומו בדמים מעולים: ה"ג **האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין הרי הוא בן חורין הרי הוא בן חורין.** כלומר בא' מן הלשונות הללו הרי הוא בן חורין: **אעשנו בן חורין רבי אומר קנה.** דהכי משמע אעשנו בן חורין בשחרור זה שאני מוסר לו עכשיו ומאן מוקמינן לה בדכתב ליה הכי ליישני בשטרא ומסר ליה: **וחכמים אומרים לא קנה.** שאין זו אלא הבטחה שיעשנו בן חורין לאחר זמן ובשטר אחר ועדיין לא עשה: **אמר רבי יוחנן וכולן בשטר.** האי האומר דקתני כותב הוא שכתב לו אחד מן הלשונות הללו ומסר לו אבל באמירה בעלמא לא הוי בן חורין ולא פקע ממוניה מיניה ומלי למיהדר ביה אם לא קנו מידו על ידי אליפין דהוי כקונה עצמו מידו בכסף כדאמרינן לעיל(ג) גבי ההוא דשקיל כומתיה שלא בה אי נמי שכיב מרע משום דדבריו ככתובים וכמסורים דמי. וכולן בשטר נמי דשדה הכי מפרשינן(ד) דאילו בדיבורא לא מיקניא ארעא. ואני שמעתי וכולן בשטר צריך לכתוב גט שחרור וכן גבי שדה צריך לכתוב לו שטר מתנה והאומר דקתני אמירה בעלמא היא ויש להקשות בשלמא גבי עבד איכא למימר בלשון חירות פקע כספיה וקנה העבד עצמו בן חורין אבל גבי שדה מי איכא למימר הכי והיכי נימא קנה נהי דגבי נתתי ונתתיה נימא הרי הודה שכבר נתן על ידי שטר או בקנין מתנה גמורה אבל אתננה היכי נימא דקנה: **שמא זיכה לו.** גט חירות: **על ידי אחר.** ואמר לו זכי בו לפלוני וזכות הוא לו וזכין לו שלא בפניו: **הודאת בעל דין.** עבד וכן מקבל מתנה כיון דאמר לא קבלתי נאמן ויכול זה לחזור ולזכות בו אם ירצה דאמרינן טעה כסבור שקבלה זה מידו: **משלשין.** ביד שליש נאמן עד שיבא אליהו: **הא באבא הא בברא.** אם מקבל מתנה עצמו בחיים ואמר לא נתן לי נאמן ואוכל הנותן את הפירות אבל אם מת ובנו אומר לא נתן שדה זו לאבא משלשין דשמא יבואו עדים (ה)שמכרה לאביו וזה לא ידע: **מתני' אפותיקי.** אם לא אפרע לך מוכן ממקום אחר הרי זה לפניך לגבותה: **ושחררו.** בגמרא מפרש לה לכולה: **גמ' שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני.** שלא היה גופו קנוי לו אלא משועבד ואתי שחרור ומפקיע שעבוד כדרבא: **הקדש.** עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף למזבח. ודוקא קדושת הגוף דקדושת דמים לא מפקעה שעבוד כדתנן (ערכין דף כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו: **חמץ.** עובד כוכבים שהלוה את ישראל ושעבד לו חמצו ולא הרהינו אצלו אתי איסור חמץ ומפקע לשעבודיה דעובד כוכבים והוה ליה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואסור בהנאה:

ויאמר

וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה. לא נהירא לרבינו שמואל פי' הקונטרס דמפרש על שמיה דקטן שאין מעשה קטן כלום להתירו בבת חורין כמו קטן שקנה יבמתו מן התורה דאינו נותן גט עד שיגדיל ואע"ג דפעוטות כבר שית כבר שבע ממכרן ממכר במטלטלים (לקמן נט.) היינו בממון דוקא דהפקר ב"ד היה הפקר אלא נראה לו לפרש דכתב ליה גיטא על שמיה דאפוטרופוס ואע"ג דבעלמא אין האפוטרופסין רשאין להוציאן לחירות הכא כיון דעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן הפקירוהו ב"ד ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו כדאמרינן דאפוטרופסין תורמין ומעשרין לאכול ואע"ג דדרשינן (לקמן דף נב.) אתם ולא אפוטרופסי' אלא הפקר ב"ד הפקר והפקירו ב"ד בתבואה של תינוק ונתנוה לאפוטרופ' שיוכל לתרום ואינו אוכל טבלים ובלא קרקושי זוזי לא רצו בית דין להפקירו ליתן לאפטרופא לשחררו דאינו נכון לעבור על דעתו של תינוק ור"ת מפרש דהכא לאו קנסא הוא מדלא קאמר הוא עשה שלא כהוגן לפיכך נעשה לו שלא כהוגן כדקאמר ביבמות בפ' ב"ש (דף קי.) אבל כאשר עשה כן יעשה לו הוי דינא כדאשכחן בס"פ השואל (ב"מ דף קא:) ובדין יכול האפוטרופוס לשחררו דלכך מכירה כדאמרינן (ב) ומוכרין אותן לאחרים ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא ואפילו בלא קרקושי זוזי אלא משום דמי אזי כחוכא ואיטלולא שהתינוק עומד ולווה שלא למכור לפי שאביו מלמדו ללווה ואיכא לזות שפתים אבל כי מקרקש ליה זוזי לא יחוש לדברי אביו וגיטא דחירותא נמי לא הוה צריך לכסף גומר בלא שטר דדוקא ביוצא ברגלי אחרים איכא דמצריך שטר משום דכתיב ישלחנו כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף כד:) אלא לפי שנעשה על כרחו של אב צריך מדרבנן לגיטא דחירותא שלא יאמר לו עבדי אתה: **חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר.** האי חיישי' הוי ודאי כמו חיישינן שמא במי מילין כתבו (לעיל דף יט:): **הודאת** בעל דין כו'. בנותן לא אמרינן הכי דפעמים סבר שמקבל מידו וזכה בה והוא לא קבל והא דבעי מי אוכל פירות פי' בעלמא הוא כדמסיק ולא פליגי: **הקדש** חמץ ושחרור כו'. פי' בקונטרס דוקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד אבל קדושת דמים לא כדמשמע בערכין (דף כג:) ובפ' אע"פ (כתובות דף נט:) נמי אמרינן שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו כדרבא כו' משמע דווקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד וקשה לר"ת דאי חשיב ברשותו של לוה כל זמן שלא הגיע הזמן אפי' קדושת דמים נמי תפקיע מיד שעבוד ואי לא חשיבי ברשותו אפי' קדושת הגוף נמי לא דכי יקדיש את ביתו כתיב מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו ואור"י דרבא לטעמיה דאמר בפ' כל שעה (פסחים דף לא.) דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה וחשיב ברשותו ודוקא קדושת הגוף שאין לו פדיון מפקיע מידי שעבוד כגון שור תם למזבח או קונמות דפ' אע"פ (כתובות דף נט:) ואלטלא דפרסוה אמיתנא ביבמות בפרק אלמנה (דף סו:) דכיון שחל שעה אחת תו לא פקע דלא עדיף שעבוד מנתינת דמים וכן חמץ וכן שחרור ומפרש בירושלמי טעמא משום דלא מליט עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד והיינו כדפרישית דקדושת הגוף כיון דחיילא תו לא פקע אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש מכח מקדיש כיון דיש לה פדיון ולאויה לפקוע כדאשכחן בשדה מקנה כשהקדיש לוקח דחוזרת לבעלים ביובל והא דלא חשיב רבא מת כגון ההיא דאלטלא וע"ז כגון שעשה ביתו אפותיקי והשתחוה לו דמפקיעין מידי שיעבוד משום דהוו בכלל הקדש והא דלא חשיב מכר דעשה שורו אפותיקי ומכרו (ב"ק יא:) דאין בעל חוב גובה ממנו התם תקנתא דרבנן היא משום פסידא דלקוחות דלית ליה קלא דהא בעשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו (שם) כיון דאית ליה קלא ונזהרים הלקוחות ועוד יש לומר דלא חשיב אלא הנך תלתא שהם משניות או ברייתות ודשחרור שמעינן ממתניתין דהכא וחמץ בפרק כל שעה (פסחים דף לא.) (ו)וקונמות בפ' אע"פ (כתובות דף נט:) אבל מת וע"ז ומכר דלא שמעינן להו ממשנה או מברייתא לא חשיב ובפרק המניח (ב"ק דף לג.) דאמר הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו אבל קדושה גמורה לא איכא לאוקמי אפילו בראוי למזבח אפילו הכי אין מפקיע מידי שיעבוד דניזק דכיון דאינו יכול לסלקו בזוזי אפילו לר' ישמעאל כדמפרש בפרק המניח (שם) מודה רבא דלמפרע הוא גובה ואם תאמר כיון דקונמות מפקיעין מידי שיעבוד כהקדש א"כ כל לוה יפקיע נכסיו מן המלוה שיאסר עליו בקונמות וי"ל דאלמוה רבנן לשיעבודיה דבעל חוב כדאמר בפ' אע"פ דאלמוה רבנן לשיעבודא דבעל דעל כרחין לאו דווקא דבעל דהא ברים המדיר (כתובות דף ע.) פרק וכיון דמשעבד לה כל כמיניה דמפקיע ליה לשיעבודיה אלמא דאלמוה לשיעבודה דאשה והא דאמרינן בפרק אלמנה (יבמות דף סו:) דקנייה מיתנא ומפקע ליה לשעבודה דאשה יש לחלק דלא אמרינן אלמוה אלא בקונמות דלא מיתסרי אלא [illegible] אבל חוב

דאלמו

עין משפט נר מצוה

מ א ב ג מיי' פ"ו מהל' עבדים הלכה ג טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף עד [וח"מ סי' רט סעיף ד]:

מא ד ה ו מיי' פ"ד מהל' זכייה ומתנה הלכה יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רמה סעיף א:

מב ז מיי' פ"ו מהל' עבדים הלכ' ג טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף עה:

מג ח מיי' פ"ד מהל' זכיה ומתנה הלכה יב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רמה סעיף ד:

מד ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

מה כ ל מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה טו ופי"ח מהל' מלוה הלכה ו סמג לאוין קי טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף סח וטוש"ע ח"מ סי' קיז סעיף ו:

מו מ מיי' פ"ז מהל' ערכין הלכה יד [ופ"ג מהל' נדרים ה"ו] ופי"ח מהל' מלוה ולוה הלכה ו ז סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קיז סעיף ז:

מז נ מיי' פ"ח מהל' עבדים הלכה טו [ופ"ו מהל' חובל ה"ו] סמג עשין פו טוש"ע שם סעיף ו וטוש"ע י"ד סי' רסז סעיף סח:

◆

תוספות רי"ד

זוזי מוקמי ליה אפוטרופא ומקרקש ליה בזוזי וכתיב ליה גיטא דחירותא על שמיה. פי' אקנייה לבנו קטן שאין ראוי לכופו בב"ד ומוקמי אפוטרופיא לינוקא לברור לו דמים יפין כמה שהוא נמכר בשוק שהרי צריך העבד לכתוב לו שטר על חצי דמיו ומקרקש ליה עבדא מעט זוזי לינוקא כדי שלא יצטרכו ב"ד לכופו אלא הוא ישחררנו (הוא) מדעתו בשביל זוזי ובלא קרקוש זוזי א"א דינוקא לאו בר כפייה הוא ואפוטרופסי' אינם רשאין להוציא עבדים לחירות ולא לחוב ליתומים כדאמרינן לקמן בפ' הניזקין ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין מדרבנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ואפוטרופוס מוקמי' לעיין בתקנתו ולשומו בדמים מעולין ואי ק' וכי שחרורי של קטן שחרור הוא והרי אין קידושיו קידושין ואין מכירתו מכירה בקרקע' ואין מעשיו כלום ובמטלטלין עביד רבנן תקנתא משום כדי חייו אבל היאך יתיר העבד בשחרורו בבת ישראל. תשובה בפ' הניזקין אני עתיד להוכיח שאין זכייה לקטן מדאורייתא כלל כ"א מדרבנן וכל מה שנותנים לו מתנה מדאורייתא אינה מתנה ולא קנאה אלא מדרבנן והאי דאיקנייה לבנו קטן מן התורה אין קניינו כלום כ"א מדרבנן ועדיין עבד אביו הוא והאי דמצריכי' לקטן לכתוב לו גט על שמו כדי להפקיע קנין דרבנן שיש לו עליו אבל מיהו לאביו ודאי היו כופין לכתוב לו שחרורו שקניינו גמור הוא ולא נסתלק מעליו והוא הרשיע להקנותו לבנו קטן שאמר בלבו אע"פ שיכופו אותו לכתוב לו גט חירות לבנו שהוא קטן לא יכופו ולא יתירוהו בבת ישראל מפני קנין בנו שתקנו לו חכמים זכייה והלכך לא יהו חכמים נזקקים בשחרורו של זה ולפי' קרקש לזה בזוזי שיתרצה מאליו לשחררו בלא כפייה דהפקע קנין דרבנן שיש לו עליו ואביו צריך שיכתוב לו גט שחרור להפקיע קנין גמור שיש לו עליו: ת"ר האומר עשיתי עבדי פלוני ב"ח נעשה ב"ח הרי הוא ב"ח אעשנו ב"ח ר"מ אומר קנה וחכ"א לא קנה א"ר [יוחנן] וכולן בשטר. פי' צריך שיכתוב לו הלשונות בשטר אבל אם אמר לו בדבור בעלמא

מסורת הש"ס

א) [לקמן מד. קדושין סה: ב"מ ג:], ב) ב"ק ל. יבמות מו. וסו: כתובות נט: נדרים פו:, ג) [דף לט:], ד) ב"מ: וכן כולן בשטר בשדה הכי פירושו, ה) נ"ל שמכרה, ו) [נ"ל והקדש].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' (ר"מ אומר) תא"מ ונ"ב גירסת האלפסי רבי אומר: (ב) תום' ד"ה וכתב וכו' דלכך מכירה כדאמרינן. נ"ב לעיל דף לט ע"ב:

◆

מוסף רש"י

הודאת בעל דין כמאה עדים. ברייתא היא בתוספתא דב"מ בפ' ראשון (ב"מ ג:) דכתיב (שמות כב) אשר יאמר כי הוא זה, הרי שסמך על מקצת הודאתו (קדושין סה:). **הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד.** הקדש, כגון ששעבד שורו לבעל חוב וחזר והקדישו, מפקיע שעבוד המלוה וגובה חובו ממקום אחר הא כשר לקרבן ואינו גזול, דלא הוה קני ליה אלא לגובייתא בעלמא, ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים דבדק הבית לא מפקיע שעבוד, כדתנן בערכין (כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו כו' (כתובות נט: ובעי"ז יבמות מו. ונדרים פו: וב"ק צ.). חמץ, נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו, דמחוסר גוביינא, שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא שעבוד, בהגיע עת ביעורו מפקיע איסור החמץ את שעבוד הנכרי וחייב ישראל לבערו, והא דתנן בפסחים (ל:) נכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה לאחר הפסח, מוקי לה רבי התם בשהרהינו אצלו שנתנו למשכון ביד נכרי, דלא מחוסר גוביינא ולא שעבוד אלא קנייה ממש (ב"ק צ. ובעי"ז יבמות מו. וסו: וכתובות נט: ונדרים פו:). ושחרור, ישראל ששעבד עבדו לבעל חובו ושחררו הלוה, יצא לחירות, והמלוה גובה מלוה שלו ממקום אחר (יבמות סו. ובעי"ז שם מו. וכתובות נט: ונדרים פו:).

◆

תוספות רי"ד (המשך)

אינו כלום ויכול לחזור בו: האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתונה לפלוני הרי היא שלו. אתננה לו הרי היא שלו ר"מ אומר קנה וחכ"א לא קנה א"ר יוחנן וכולן בשטר: האומר עשיתי פלוני עבדי ב"ח והוא אומר לא עשאני חיישינן שמא זכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת ב"ד כק' עדים ומכאן מוכיח שהמזכה גט שחרור לעבד ע"י אחר אע"פ שלא הגיע הגט לידו של עבד נשתחרר כדכתיבנא בפ"ק: האומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן חיישינן שמא זכה לו ע"י אחר כתבתי ונתתי והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת ב"ד כק' עדים: מי אוכל פירות רב חסדא אמר נותן אוכל פירות ורבא אמר משלשים את הפירות ולא פליגי הא באבא הא בברא. פי' אם היה מקבל מתנה עצמו בחיים ואמר לא נתן לי נאמן ואוכל הנותן את הפירות ואע"פ שאמר נתתי לו שסבור היה שקיבלה והרי המקבל מודה שלא קבלה: והאי דאמר משלשין בברא שמת המקבל ובנו אומר לא נתן שדה זו לאבא משלשים הפירות ביד שליש עד שיתברר בין שניהם דשמא יבואו עדים שמכרה לאביו ובנו אינו יודע: מתני' עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו משורת הדין